

життя в країні. У назриваючому протистоянні фараони Аменхотеп II та Тутмос IV, який взагалі протиставив Амону культ Ра-Хорахті, намагалися обмежити владу жерців. Наступник Тутмоса IV Аменхотеп III буде намагатися утримувати баланс у відносинах з фіванським жрецтвом, підтримуючи також інший культ бога сонця. Врешті решт, конфлікт досягне апогею в період релігійної революції Аменхотепа IV (Ехнатона).

Список використаних джерел

1. Брестед Д., Тураев Б. История Древнего Египта. – Минск: Харвест, 2003. – 832 с.
2. Иосиф Флавий. О древности еврейского народа. Против Апиона. (пер. Я. Израэльсона и Г. Генкеля). – Санкт-Петербург, 1898. – 109 с.
3. Björkman G. Kings at Karnak: A Study of the Treatment of the Monuments of Royal Predecessors in the Early New Kingdom. – Upsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1971. – 154 p.
4. Breasted J. H. Ancient Records of Egypt. Historical documents. Vol. II, The Eighteenth Dynasty. – Chicago: The University of Chicago Press, 1906. – 428 p.
5. Davies V. Hatshepsut's Use of Tuthmosis III in Her Program of Legitimation // Journal of the American Research Center in Egypt. – 2004. – Vol.41. – P.55–66.
6. Habachi L. The Obelisks of Egypt: Skyscrapers of the Past. – Cairo: American University Press, 1984. – 203 p.
7. Hoffmeier J. K. Akhenaten and the origins of Monotheism. – London: Oxford University press, 2015. – 293 p.
8. Lichtheim M. Ancient Egyptian Literature. Volume II: The New Kingdom. – Berkeley: University of California Press, 1976. – 239 p.
9. Miosi, Frank T. A Reading Book of the Second Intermediate Period Texts. – Toronto: Benben Publication, 1981. – 106 p.
10. Redford B. D. Akhenaten. The Heretic King. – Princeton – New Jersey: Princeton University Press, 1987. – 254 p.
11. Reeves N. Akhenaten. Egypt's False Prophet. – London, 2005. – 208 p.
12. Robins G. The names of Hatshepsut as king // The Journal of Egyptian Archaeology. – 1999. – Vol.85. – P.103–112.
13. Shaw I. The Oxford History of Ancient Egypt. – Oxford: University Press, 2000. – 523 p.
14. Tyldesley J. Chronicle of the Queens of Egypt. – London, 2006. – 224 p.

References

1. Brested D., Turaev B. Istoriya Drevnego Egipta. – Minsk: Harvest, 2003. – 832 s.
2. Iosif Flaviy O drevnosti evreyskogo naroda. Protiv Apiona. (per. Y. Izraelsona i G. Genkelya). – Sankt-Peterburg, 1898. – 109 s.
3. Björkman G. Kings at Karnak: A Study of the Treatment of the Monuments of Royal Predecessors in the Early New Kingdom. – Upsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1971. – 154 p.
4. Breasted J. H. Ancient Records of Egypt. Historical documents. Vol. II, The Eighteenth Dynasty. – Chicago: The University of Chicago Press, 1906. – 428 p.
5. Davies V. Hatshepsut's Use of Tuthmosis III in Her Program of Legitimation // Journal of the American Research Center in Egypt. – 2004. – Vol.41. – P.55–66.
6. Habachi L. The Obelisks of Egypt: Skyscrapers of the Past. – Cairo: American University Press, 1984. – 203 p.
7. Hoffmeier J. K. Akhenaten and the origins of Monotheism. – London: Oxford University press, 2015. – 293 p.
8. Lichtheim M. Ancient Egyptian Literature. Volume II: The New Kingdom. – Berkeley: University of California Press, 1976. – 239 p.
9. Miosi, Frank T. A Reading Book of the Second Intermediate Period Texts. – Toronto: Benben Publication, 1981. – 106 p.
10. Redford B. D. Akhenaten. The Heretic King. – Princeton – New Jersey: Princeton University Press, 1987. – 254 p.
11. Reeves N. Akhenaten. Egypt's False Prophet. – London, 2005. – 208 p.
12. Robins G. The names of Hatshepsut as king // The Journal of Egyptian Archaeology. – 1999. – Vol.85. – P.103–112.
13. Shaw I. The Oxford History of Ancient Egypt. – Oxford: University Press, 2000. – 523 p.
14. Tyldesley J. Chronicle of the Queens of Egypt. – London, 2006. – 224 p.

Zapletniuk O. A., graduate student of the Department of Ancient History and the Middle Ages, Kiev National University named after Taras Shevchenko (Ukraine, Kyiv), dgadefra@mail.ru

The royal power in Egypt and the Theban priesthood during the XVIII dynasty

The article is devoted to the political and ideological reasons for the increase of the cult of Amun in Egypt during the reign of the XVIII dynasty (approx. 1543–1292 BC) and an increase of power of the Theban priesthood. During the Middle Kingdom, the cult of Amun in Thebes strengthens and begins to spread beyond its borders. Amun acquires the features of other powerful gods of the Egyptian pantheon, his image as «the invisible deity» and «creator of all living things» allowed Pharaohs to do Amun the national god during the New Kingdom. The article focuses on examining the relationship between Pharaoh and the priesthood during Pre-Amarna period. The author investigates the growing influence of the Theban priests in the reign of Queen Hatshepsut, and considers attempts to reduce their power of Pharaoh Amenhotep II and Thutmose IV.

Keywords: Egypt, Karnak temple, the royal power, Amun, ideology, the Theban priesthood.

Заплетнюк О. А., аспирантка кафедри історії древнього миру і середніх століть, Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Київ), dgadefra@mail.ru

Царская власть в Египте и фиванское жрецество в период XVIII династии

Рассмотрено политические и идеологические причины усиления культа Амона в Египте в период правления XVIII династии (приблизительно 1543–1292 гг. до Р.Х.) и увеличение власти фиванского жрецества. В период Среднего царства культ Амона укрепляется в Фивах и начинает распространяться за его пределами. Амон приобретает черты других могущественных богов египетского пантеона, а особенность его образа как «невидимого божества» и «создателя всего живого» позволила фараонам вывести Амона на уровень общесоударственного бога в период Нового царства. В статье акцентируется внимание на рассмотрении отношений между фараоном и жрецеством в доамарнийский период, исследуется усиление влияния фиванских жрецов в период правления царицы Хатшепсут и попытки уменьшить их власть фараонами Аменхотепом II и Тутмосом IV.

Ключевые слова: Египет, Карнакский храм, царская власть, Амон, идеология, фиванское жрецество.

* * *

УДК 94(38)

Магдич О. Р.,
студент магістратури, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
martin_zagrebski@ukr.net

КОНФЛІКТ МІЖ КОРОЛІВСЬКОЮ ВЛАДОЮ ТА КАТОЛИЦЬКОЮ ЦЕРКВОЮ У ПОЛЬЩІ У 1078–1079 РР.

Розглянуто проблему першого в історії Польщі конфлікту між королівською владою та католицькою церквою. Автор намагається пов'язати першопитий конфлікт з обставинами внутрішньої політики короля Болеслава II. В праці досліджені образи фігурантів конфлікту у середньовічних джерелах.

Ключові слова: єпископ Станіслав, король Болеслав II, Гал Анонім, Вілент Кадлубек, Ян Длугош, бунт підневільних, право опору, *nobiles, milites*.

У 1079 році в Польщі відбулись події, які доволі серйозно змінили життя цієї країни та хід політичної історії. Відбувся перший серйозний конфлікт між князівською (державною) владою та католицькою церквою, обставини якого доволі загадкові та й досі викликають багато запитань у дослідників. Справа в тому, що у квітні 1079 року польський король Болеслав II видав наказ стратити краківського єпископа Станіслава, якого запідозрив у зраді.

Дана проблема є однією з ключових для польської історичної науки. Перш за все тут варто відзначити авторів, праці яких присвячено дослідженню цього конфлікту. Це Роман Гродецький [6], Тадеуш Грудзінський [7], Генрік Ловмянський [15], Мар'ян Плезій [17]. Значне місце у вивченні посідають роботи істориків Анки,

таких як Владислав Абрахам [2] та Оскар Халецькі [10]. Побіжно дану тему у свої працях досліджували Генрих Лябуда [12], Кароль Ясінський [9]. Серед сучасних авторів варто відзначити Марка Дервіша [3] та Йозефа Добоча [4].

Метою статті є проаналізувати причини та перебіг цього конфлікту, а також на основі історичних характеризувати образи головних фігурантів даної події – польського короля Болеслава II Щедрого (1058–1079) та краківського єпископа Станіслава.

Свідчення джерел щодо цієї події є доволі скупими. На початку XII ст. повідомлення про неї помістив у своїй хроніці Галл Анонім, оповідаючи про страту. Хроніст згадує, що Болеслав «через зраду наказав четвертувати єпископа» [5, s. 422]. Власне Галл доволі цікаво інтерпретує дану подію. Він вказує, що не може один помазаник убивати іншого, хоча б і за найтяжчі злочини [5, s. 422]. І тому фактично Болеслав собі лише нашкодив, оскільки до одного гріха додав інший [5, s. 422]. Хроніст навіть не називає імені єпископа Станіслава для автора він просто єпископ–зрадник (*tradioter–episcopus*) і тому не заслуговує навіть на згадку. Хоча можливо тут присутній і політичний момент. Справа в тому, що Галл писав свою хроніку у 10–ті роки XII ст., коли події 1079 року ще були у пам'яті тогочасних правителів і на ім'я княжого ворога було накладене своєрідне табу.

Галл оповідає цю історію без особливої деталізації. Сучасники подій також не згадують про цю подію – ні німецькі хроніки, ні чеські автори, ні руські літописи. Наступним автором, який розповів про цю подію був краківський архієпископ Вінцент Кадлубек (1160–1223) у своїй Хроніці. Власне він був першим, хто вказав ім'я страченого єпископа. Вінцент зазначає, що єпископ постраждав через те, що виступав проти «безумства короля» а також тому, що король порушив право церковне в угоду праву державному [16, s. 296]. Це була перша спроба у писемному джерелі якось захистити чи скажімо реабілітувати страченого єпископа. Можливо, що тут присутній той факт, що сам Вінцент був краківським архієпископом у 1208–1218 роках і тому захищав свого попередника, називаючи його «пресвітлим єпископом» [16, s. 296].

На початку XIV ст. Великопольська хроніка продовжила реабілітацію краківського єпископа Станіслава, Про причини конфлікту автор, зокрема, зазначає: «Святий Станіслав, бачачи, що Болеслав як лютий звір кидається на овець, що від меча тирана летять кров невинних, що право подружнього ложа зневажаються, оскільки зник страх перед Господом, що сам король Болеслав, нехтуючи королівським достоїнством, зневажає справедливість, поспішає до нього з батьківськими порадами і згодом відмовляє йому в праві відвідувати церкву» [11, s. 489].

Можливо, що автор Великопольської хроніки просто повторював інформацію інших джерел, при цьому доволі живописно її переробивши. Тим паче що хроніст згадує, що про діяння Станіслава міститься у його життєписі [11, s. 489].

Як відомо єпископ Станіслав був канонізований 8 вересня 1253 року і фактично став одним зі святих патронів Польщі, поряд зі святим Войтехом. Вже тоді було складено два життєписи, автором яких був Вінцент з Кельчи – один з найвидатніших польських інтелектуалів XIII ст. Перший варіант – так звана *Viat minora* (вона іноді іменується, як «*Легенда святого Станіслава*» – М. О.)

була написана у 50–х роках, якраз під час канонізації, а другий варіант – «*Vita minora*» був складений на початку 60–х років XIII ст.

Звичайно, що автор життєпису виступає на боці єпископа. Описуючи дані події, Вінцент твердить, що головною причиною конфлікту є властолюбство короля Болеслава II та його прагнення зрівнятися славою зі своїм прадідом Болеславом I Хоробрим [20]. Хоча автор і відзначає його щедрість та хоробрість (зокрема він пояснює, чому Болеслав отримав такі прізвиська), але все ж при цьому Вінцент іменує короля *тираном та злочинцем* [20].

Доволі детально описує події 1079 року Ян Длугош (1415–1480), хоча звісно треба мати на увазі, що великий польський історик жив у період доволі віддалений від подій XI ст. Длугош також прихильно ставиться до єпископа Станіслава і навіть поміщає у свою працю фрагменти з життєпису святого [8, s. 165–167]. Автор намагається детально описати перипетії конфлікту і показати їх причини. Головну причину Длугош фактично вбачає у прагненні короля Болеслава повністю підкорити своїй владі церкву, зокрема вказуючи, що король *зневажав закони Божі і наражав на сміх святі тайни та авторитет католицької церкви* [8, s. 158]. Тому єпископ Станіслав був змушений виступити проти правителя та *покласти душу на захисті закону Божого* [8, s. 158]. Він відкрито став критикувати короля за несправедливий спосіб життя та неправильні дії, за що власне і поплатився життям. Даний виклад дещо схожий на середньовічні описи життя архієпископа Кентерберійського Томаса Бекета, який був убитий рицарями англійського короля Генріха II Плантагенета у 1170 році. Цілком імовірно, що процес канонізації польського єпископа був розпочатий під впливом канонізації англійського архієпископа.

Якою особою був єпископ Станіслав? Народився він приблизно у 1030 році у селі Щепанов. Де навчався та провів молоді роки невідомо. Цілком можливо що освіту здобув спочатку в одній зі кафедральних шкіл, а згодом навчався закордоном. Згодом повернувся як місіонер до Польщі і служив у краківського єпископа Ламберта. У 1071 році як повідомляє Краківський рочнік, єпископ Ламберт помирає і через рік його наступником став саме Станіслав [18, s. 773].

Очевидно, що рішення про його призначення не могло бути прийнятим без згоди Болеслава II, а якщо врахувати тогочасну практику призначення церковних чинів в Польщі, то можливо що Станіслава прямо призначив король. Краківський рочнік навіть згадує, що єпископ Станіслав ніби коронував Болеслава королівським вінцем. Отже цілком справедливо можна стверджувати, що відносини між королем Болеславом та єпископом Станіславом були хорошими. Напевне, що єпископ був одним з тих, хто допомагав князю відновити архієпископську кафедру у Гнезно, оскільки на той час у Польщі було лише два єпископства – Краківське та Вроцлавське. Можливо, що існувало ще Плоцьке єпископство, але це не підтверджено джерелами.

Тому причини для такого конфлікту мусили бути надзвичайно серйозними, оскільки це поставило на межу стабільності тогочасне політичне життя Польщі і у подальшому привело до серйозних змін всередині держави. Якщо загалом оглянути політичну ситуацію напередодні 1079 року, то вона не передвіщала такого

конфлікту. Болеслав II отримав у 1076 р. королівський титул та зміг відновити архієпископство в Гнезно. У 1077 році, як повідомляє Галл, Болеславові нарешті вдалось поставити на угорський трон свого ставленика Владислава [5, s. 422]. Це доволі серйозно посилює позиції Польщі у міждержавних відносинах у Центрально-Східній Європі. Згодом знову розгорівся конфлікт з Чехією, у якому на боці Польщі виступили руські князі [1, с. 132]. З чехами вдалось тоді домовитись, хоча відносини продовжувались залишатись несприятливими.

Очевидно, що єпископ Станіслав не міг без причини виступити проти Болеслава. Потрібно детально звернутись до джерел. Надзвичайно цікавими у цьому плані тут є повідомлення Вінцента Кадлубка. Як вважає Г. Ловмянський, оповідь Хроніки Польської щодо конфлікту можна поділити на дві частини 1) повідомлення про виступ невільників, який і став причиною конфлікту та 2) саме повідомлення про конфлікт [15, s. 184]. Власне виступ невільників був пов'язаний з тим, що під час відсутності багатьох польських воїнів у походах, їхні підневільні (скоріш за все малась на увазі челядь та дворові, які часто набирались з військовополонених – О. М.) фактично стали господарями у їхніх володіннях, і навіть, як повідомляє Вінцент Кадлубек, а також Великопольська хроніка, співмешкати з їхніми дружинами [16, s. 295; 11, s. 489].

Болеслав надзвичайно жорстоко придушив виступ. Однак, такого повідомлення немає у Галла, а Кадлубек вміщує його, хоча до того фактично йде за Галлом крок у крок [15, s. 185]. Можливо, загадка криється у словах Галла, що *«про те як було вигнано короля Болеслава можна розповісти довго»* [5, s. 422]. Тобто Галл не був зацікавлений розповідати повністю всі перипетії, а можливо просто не вважав за потрібне вказувати про цю подію.

Проте чи був це дійсно просто виступ підневільних, чи він був кимось спровокований? Джерела скупо повідомляють про характер даного виступу, однак майже всі твердять, що Болеслав придушив його з надзвичайною жорстокістю. Можливо, що таким чином виявлялось незадоволення населення політикою Болеслава, зокрема, його частими військовими походами [10, s. 93]. Однак, Болеслав II звернув свій гнів не лише проти повсталих, але і проти своїх знатних воїнів, які за повідомленням Великопольської хроніки, самовільно пішли з походу, щоб придушити повстання. Єпископ Станіслав заступився за знатних вельмож і виступив проти короля.

Як бачимо, тут як і у вчинку воїнів так і вчинку єпископа проявився акт непокорі по відношенню до свого правителя. Це не могло сподобатись Болеславові II і за законами того часу вважалось надзвичайно важким злочином. Однак тут можливо був ще один аспект. Г. Ловмянський вважає, що у виступі єпископа слід вбачати політичний аспект. Це була боротьба двох тенденцій у політичному розвитку Польщі – єдиновладної, яку представляв король Болеслав II котрий підтвердив це своєю коронацією, та патримоніальної, родової, до якої належав єпископ Станіслав і яка виступала проти посилення одноосібної влади Болеслава [15, s. 185]. Власне тому, на думку Г. Ловмянського, Кадлубек і помістив повідомлення про бунт підневільних, який мав показати справжню причину виступу єпископа і мав символізувати помилковість дій короля [15, s. 187], який не відпустив вельмож додому. Тобто Болеслав II у проявах

встановлення своєї одноосібної влади підняв проти себе навіть свою фактичну опору – знатних воїнів, фактично майбутніх рицарів [15, s. 189].

Однак сказати наскільки сильно проявлялись опозиційні настрої сказати доволі складно, оскільки це лише гіпотеза. Тим більше, що за повідомленням хроністів, проти короля виступили саме знатні воїни, які були його незамінною опорою протягом усього терміну правління Болеслава II. Але чи виявляв їх інтереси єпископ Станіслав, коли виступав проти правителя? Враховуючи характер повідомлень хронік, можемо багато в чому погодитись і з захистом інтересів рицарів, і з точкою зору Г.Ловмянського. Проте можливо тут мав місце, крім всього того, і конфлікт за першість, хто буде головним у суспільстві. Не випадково, Вінцент Кадлубек згадує, що єпископ прагнув примусити короля виконувати клятву і сам її не порушити [16, s. 296]. Також не варто відкидати і згадки Яна Длугоша, про те як Болеслав *«зневажав закони Божі і наражав на сміх святі тайни та авторитет католицької церкви»*, а єпископ Станіслав прагнув *«покласти душу на захисті закону Божого»* [8, s. 158].

З чим пов'язано така конфліктність? Навряд чи це можна пов'язувати з тогочасним конфліктом за інвеституру, оскільки як уже зазначалось, Польща активно виступала на боці Святого Престолу і тому Болеслав II не міг керуватись ідеями короля Генріха IV, тим більше, що це фактично був недруг Болеслава. Можливо, що багато в чому відіграли особисті амбіції обох діячів. Однак так чи інакше єпископ Станіслав виступив проти короля Болеслава і поплатився своїм життям. Щодо форми страти, то першим про це розповів Кадлубек, який вказав, що кат *«розсік єпископа на дрібні частини»* [16, s. 296]. Фактично це означало четвертування, що також було доволі незвично, оскільки духовну особу як правило не страчували настільки жорстоким способом. Проте король Болеслав II жорстоко прорахувався, оскільки реакція тогочасного польського суспільства була не такою, на яку розраховував правитель і яка в подальшому позбавила його влади.

Реакція польського суспільства на страту єпископа Станіслава була однозначно негативною і проти Болеслава II піднялися усі знатні верстви населення. Сказати, що було головною причиною повстання доволі важко, однак, очевидно, що в основі був сам факт страти єпископа – факт посягання на духовну особу, тим більше коли це робить правитель. Не випадково Галл, який засуджував вчинок єпископа, все ж писав, що Болеслав II не мав права страчувати його, оскільки *«не може один помазаник убивати іншого»* [5, s. 422]. Взагалі Галл не розповідає подробиць перевороту і просто вказує, що Болеслав був вигнаний в Угорщину і що цікаво якраз після повідомлення про те, як Болеслав поставив в Угорщині свого ставленика Владислава [5, s. 422]. Цілком можливо, що хроніст не хотів описувати всі складні перипетії того конфлікту, та й тогочасна польська влада не була зацікавлена згадувати ці події. Тому Галл застосовує формулу, що *«розповісти про ці події надто довго»* [5, s. 422], яку часто застосовували середньовічні хроністи, коли з тих-чи інших причин не хотіли розповідати про якісь події.

Вінцент Кадлубек доволі скупо описує події самого перевороту, лише обмежується коментарями, що *«цей безбожник втративши Батьківщину та батьків втік*

до угорців» [16, s. 297]. У пізніших джерелах, зокрема у Великопольській хроніці та у Яна Длугоша ми знаходимо вже набагато детальніші відомості. Так великопольський хроніст пише, що «після здійснення цього злочину Болеслав, бачачи, що його земляки, як знатні так і простолюдини, ухляють від спілкування з ним, поїхав до Владислава, якого поставив королем в Угорщині» [11, s. 489]. Автор прямо не говорить, що проти короля було організовано змову чи відбувся якийсь збройний виступ, але згадка, що знатні люди відмовились говорити свідчить про явні дії, які були спрямовані проти правителя.

Ян Длугош у своєму стилі набагато детальніше та яскравіше описує перипетії цього конфлікту. Також він вводить багато нових подробиць, які не були відсутні у інших джерелах. Длугош розповідає, що після страти Станіслава папа Григорій VII наклав на Польське королівство інтердикт – заборону виконання будь-яких церковних процедур та дій (а саме таїнств хрещення, миропомазання, обряду похорону) [8, s. 166]. Фактично, як пише Длугош, цим інтердиктом папа Григорій позбавив Болеслава II «королівської гідності» і тим самим детронізував польського правителя [8, s. 166–167]. І Польща завдяки цьому навіть опинилась в міжнародній ізоляції, тому Болеслав був вимушений зректись престолу і тікати до Угорщини.

Ситуація була непростою хоча для Центрально-Східної Європи того часу доволі типовою. Варто згадати хоча б часті зміни князів, що проходили в Києві та інших руських містах, в яких також брали участь і польські війська. Але в Польщі це був другий випадок за історію існування її як об'єднаної держави. Власне після доволі довгого періоду миру та політичної стабільності для здійснення такого виступу були потрібні доволі серйозні причини. Звичайно, що страта єпископа Станіслава була такою причиною. Однак, чи переворот був лише реакцією на крок короля чи це була давно запланована акція, яка лише потребувала серйозного обґрунтування.

Ряд істориків, зокрема Г. Ловмянський, відносить переворот 1079 року до тенденції боротьби єдиновладної та патримоніальної тенденцій у суспільно-політичному житті. Проти Болеслава виступили саме прихильники патримоніальної групи, яка вбачала у діях короля лінію до встановлення одноосібної влади та порушення політичних традицій польського суспільства [8, s. 166]. Можливо, що це і так, однак разом з тим тут звичайно була присутня і духовна складова – сам факт посягання на життя духовної особи.

Хто був основою антикоролівського виступу? Звичайно, що це були ті, кого Великопольська хроніка називає *знатні люди* (*proceres*). Також велику роль відіграли воїни, особливо ті, які за повідомленням джерел, самовільно пішли з військового походу Болеслава для придушення виступу підневільних в самій Польщі [11, s. 489]. Фактично проти Болеслава II виступила його найвірніша опора – знатні воїни, які супроводжували його у всіх військових кампаніях. Хоча варто, зазначити, що не всі рицарі виступили проти короля. Більш пізні джерела повідомляють, що деякі рицарі брали участь у страті єпископа та у подальшій боротьбі на боці короля [16, s. 297; 8, s. 166]. Дане повідомлення дуже нагадує повідомлення про вбивство Архієпископа Кентерберійського Томаса Бекета. Аналогічно – безбожник-король, його прибічники рицарі, які убивають благочестивого клірика.

Можливо, що тут вперше було вжите так зване право опору – право рицаря не виконувати нечестиві рішення сеньйора та виступити проти нього у випадку порушення ним моральних норм, однак джерела доволі нечітко говорять про цей аспект, зокрема у такому руслі можна трактувати повідомлення Кадлубека та Длугоша [16, s. 295–296; 8, s. 159; 14, s. 186–198].

Звичайно, що проти Болеслава виступила церква, причому доволі імовірно, що конфлікт між владою та церквою зав'язався ще до страти єпископа Станіслава. Це видно зокрема за повідомленням Кадлубека, який згадує, що Станіслав виступив проти короля якраз під час повернення знатних воїнів. І після страти єпископа очевидно, що вся церковна структура виступить проти Болеслава. Мало того, що це був удар по самій структурі церкви – це було святотатство, про що говорили навіть прибічники правителя [5, s. 422]. І короля не могла врятувати навіть його щедра фундаційна політика попередніх років, хоча нам достеменно невідомо про реакцію інших ієрархів церкви, однак якщо врахувати, що вони, зокрема, гнзненський архієпископ Богуміл [19, s. 773], зберегли свої посади, то можна припустити, що єпископи підтримали антикоролівський рух.

Тобто ми уже встановили дві суспільні групи, які виступили проти короля Болеслава II – це церква та більша частина знатних воїнів. Щодо інших, то тут говорити набагато складніше. Цілоком імовірно, що у перевороті брали участь так звані *nobiles* або як їх називає Великопольська хроніка *proceres* [11, s. 489], особливо якщо врахувати, що значна частина з них були учасниками у військових походах Болеслава і хоча брали участь у розподілі військової здобичі, але все ж надовго були відірвані від своїх домівок та володінь. Тому і серед них виникало незадоволення, тим більше, що можлива переважна частина військової здобичі, якщо судити за повідомленням Галла та листом папи Григорія [13, s. 368], потрапляла до рук короля.

Щодо участі простого люду у антикоролівському виступі, то встановити це доволі складно. Єдине джерельне повідомлення, яке про це твердить – це повідомлення Великопольської хроніки про участь *populares* у перевороті проти Болеслава II [11, s. 489]. Інші джерела як правило мовчать про даний аспект, але разом з тим, однією з причин дестабілізації політичної ситуації був вищезгаданий виступ підневільних [15, s. 184]. Скоріш за все у ньому брали участь іноземці, які служили в якості челяді у знатних осіб та як правило були військовополоненими. Однак чи брали простолюдини участь у скинненні короля сказати складно. Очевидно, що у змові проти Болеслава II брав участь його брат Владислав Герман, оскільки саме він зайняв польський трон після здійснення перевороту.

Події 1079 року залишились фактично внутрішньопольськими подіями без серйозної міжнародного підґрунтя. Про це говорить, хоча б той факт, що іноземні джерела майже не повідомляють про даний конфлікт. Це пов'язано з тим, що католицька Європа була зайнята у цей час боротьбою за інвеституру і основні політичні гравці того часу – Імперія та Святий Престол були зайняті боротьбою між собою, і тому їм було не до подій у Польській державі, а повідомлення Яна Длугоша [8, s. 166] щодо папського інтердикту, який був накладений на Польське королівство, варто розглядати скоріше, як легендарні, ніж історичні. Руські правителі також не були

причетні до цих подій, оскільки вони були надто зайняті внутрішніми міжусобицями, які тривали у цей час на Русі і також були зацікавлені у стабільності в Польщі.

Отже як бачимо, 1079 рік став знаковим в історії Польщі. Відбувся перший серйозний конфлікт між світською та церковною владою, конфлікт між двома найвпливовішими людьми в Польщі – королем Болеславом II та краківським єпископом Станіславом. У цьому конфлікті переплелися різні мотиви – і політичні, і особистісні, і духовні. Болеслав II зазнав поразки у цій внутрішньополітичній боротьбі і втратив завдяки цьому владу та корону. Однак політична система тогочасної Польщі залишилася в основному тією самою, що і до перевертоту. На порядок денний виходило нові завдання – утвердження незалежності польської церкви.

Список використаних джерел

1. Летопись Русская по Ипатьевскому списку // Полное собрание русских летописей. – СПб.: Типография М. А. Александрова, 1908. – Т.2. – 638 с.
2. Abraham W. Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1890. – 259 s.
3. Derwich M. Najstarsze klasztory na ziemiach polskich (do końca XII wieku) // Kościół w monarchiach Przemysławów i Piastów. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2009. – S.219–230.
4. Dobocz J. Monarchia i możni wobec Kościoła w Polsce do początku XIII wieku. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2002. – 542 s.
5. Galla kronika // Monumenta Poloniae Historica. T. I. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1864. – S.379–484.
6. Grodecki R. Sprawa św. Stanisława. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1979. – 108 s.
7. Grudziński T. Bolesław Śmiały–Szczerzy i biskup Stanisław. – Kraków: INERPRESS, 2010. – 204 s.
8. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego 1039–1139. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – 444 s.
9. Jasiński K. Rodowód pierwszych Piastów. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1992. – 367 s.
10. Halecki O. Sacrum Poloniae Millenium. – Rzym: Typis Pontificiae Universitatis Gregorianae, 1966. – 614 s.
11. Kronika Bogusława i Godysława Paska // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.454–600.
12. Labuda G. Szkice historyczne jedenastego wieku I. Najstarsze klasztory w Polsce // Archeologia Historica Polona. – 1995. – T. II. – S.7–74.
13. List Grzegorza VII Papieża do Bolesława Śmiałego // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1864. – T. I. – S.367–371.
14. Lowmianski H. Początki Polski. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985. – T. VI. Cz. 1. – 579 s.
15. Lowmianski H. Krol Bolesław II i biskup krakowski Stanisław: Dwie tendencje ustrojowe: jedznowładcza i patrymonialna // Studia historyczne. – 1979. – R.22, y 2 (85). – S.165–197.
16. Mistrza Wincentego Kronika Polska // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.193–453.
17. Plezia M. Dookoła sprawy św. Stanisława: studium źródłoznawcze. – Bydgoszcz: Homini, 1999. – 216 s.
18. Rocznik Kapitulny Krakowski // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.779–782.
19. Rocznik Swietokrzyski Dawny // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.772–773.
20. Wincenty z Kielczy żywot Świętego Stanisława [Elektronnyj resurs]. – Reżym dostępu: http://staropolska.pl/sredniowiecze/hagiografia/wincenty_z_kielczy.html

References

1. Letopis' Russkaja po Ipat'evskomu spisku // Polnoe sobranie russkikh letopisej. – Spb.: Tipografija M. A. Aleksandrova, 1908. – T.2. – 638 s.

2. Abraham W. Organizacya Kościoła w Polsce do połowy wieku XII. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1890. – 259 s.

3. Derwich M. Najstarsze klasztory na ziemiach polskich (do końca XII wieku) // Kościół w monarchiach Przemysławów i Piastów. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2009. – S.219–230.

4. Dobocz J. Monarchia i możni wobec Kościoła w Polsce do początku XIII wieku. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2002. – 542 s.

5. Galla kronika // Monumenta Poloniae Historica. T. I. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1864. – S.379–484.

6. Grodecki R. Sprawa św. Stanisława. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1979. – 108 s.

7. Grudziński T. Bolesław Śmiały–Szczerzy i biskup Stanisław. – Kraków: INERPRESS, 2010. – 204 s.

8. Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego 1039–1139. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – 444 s.

9. Jasiński K. Rodowód pierwszych Piastów. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1992. – 367 s.

10. Halecki O. Sacrum Poloniae Millenium. – Rzym: Typis Pontificiae Universitatis Gregorianae, 1966. – 614 s.

11. Kronika Bogusława i Godysława Paska // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.454–600.

12. Labuda G. Szkice historyczne jedenastego wieku I. Najstarsze klasztory w Polsce // Archeologia Historica Polona. – 1995. – T. II. – S.7–74.

13. List Grzegorza VII Papieża do Bolesława Śmiałego // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1864. – T. I. – S.367–371.

14. Lowmianski H. Początki Polski. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985. – T. VI. Cz. 1. – 579 s.

15. Lowmianski H. Krol Bolesław II i biskup krakowski Stanisław: Dwie tendencje ustrojowe: jedznowładcza i patrymonialna // Studia historyczne. – 1979. – R.22, y 2 (85). – S.165–197.

16. Mistrza Wincentego Kronika Polska // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.193–453.

17. Plezia M. Dookoła sprawy św. Stanisława: studium źródłoznawcze. – Bydgoszcz: Homini, 1999. – 216 s.

18. Rocznik Kapitulny Krakowski // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.779–782.

19. Rocznik Swietokrzyski Dawny // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów: Drukarnia Zakładu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S.772–773.

20. Wincenty z Kielczy żywot Świętego Stanisława [Elektronnyj resurs]. – Reżym dostępu: http://staropolska.pl/sredniowiecze/hagiografia/wincenty_z_kielczy.html

Magdych O. R., graduate student of Kyiv National University Taras Shevchenko (Ukraine, Kyiv), martin_zagrebski@ukr.net

The conflict between the royal power and the Catholic Church in Poland in the 1078–1079

This article is devoted to main issue of the first conflict between the royal power and the Catholic Church in Polish history. Author tried to link the events of conflict with reasons of internal policy King Bolesław II. Also scientist research images dependants of conflict in medieval sources.

Keywords: Bishop Stanisław, King Bolesław II, Gall Anonim, Vincent Kadlubek, Jan Długosz, rebellion of slave, the right of resistance, nobiles, milites.

Магдич О. Р., студент магистратури, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), martin_zagrebski@ukr.net

Конфликт между королевской властью и католической церковью в Польше в 1078–1079 гг.

Рассмотрено проблему первого в истории Польши конфликта между королевской властью и католической церковью. Автор пытается связать перипетии конфликта с обстоятельствами внутренней политики короля Болеслава II. В работе исследованы образы фигурантов конфликта в средневековых источниках.

Ключевые слова: епископ Станислав, король Болеслав II, Галл Аноним, Винцент Кадлубек, Ян Длугоши, бунт подневольных, право сопротивления, nobiles, milites.

* * *